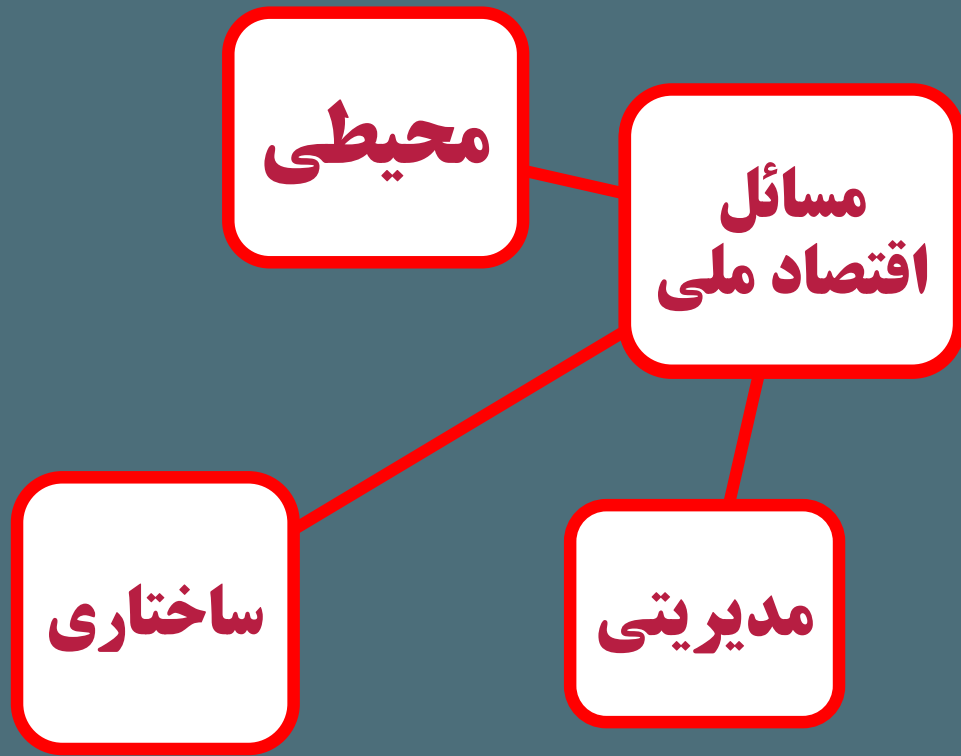

بِسْمِ تَعَالَى

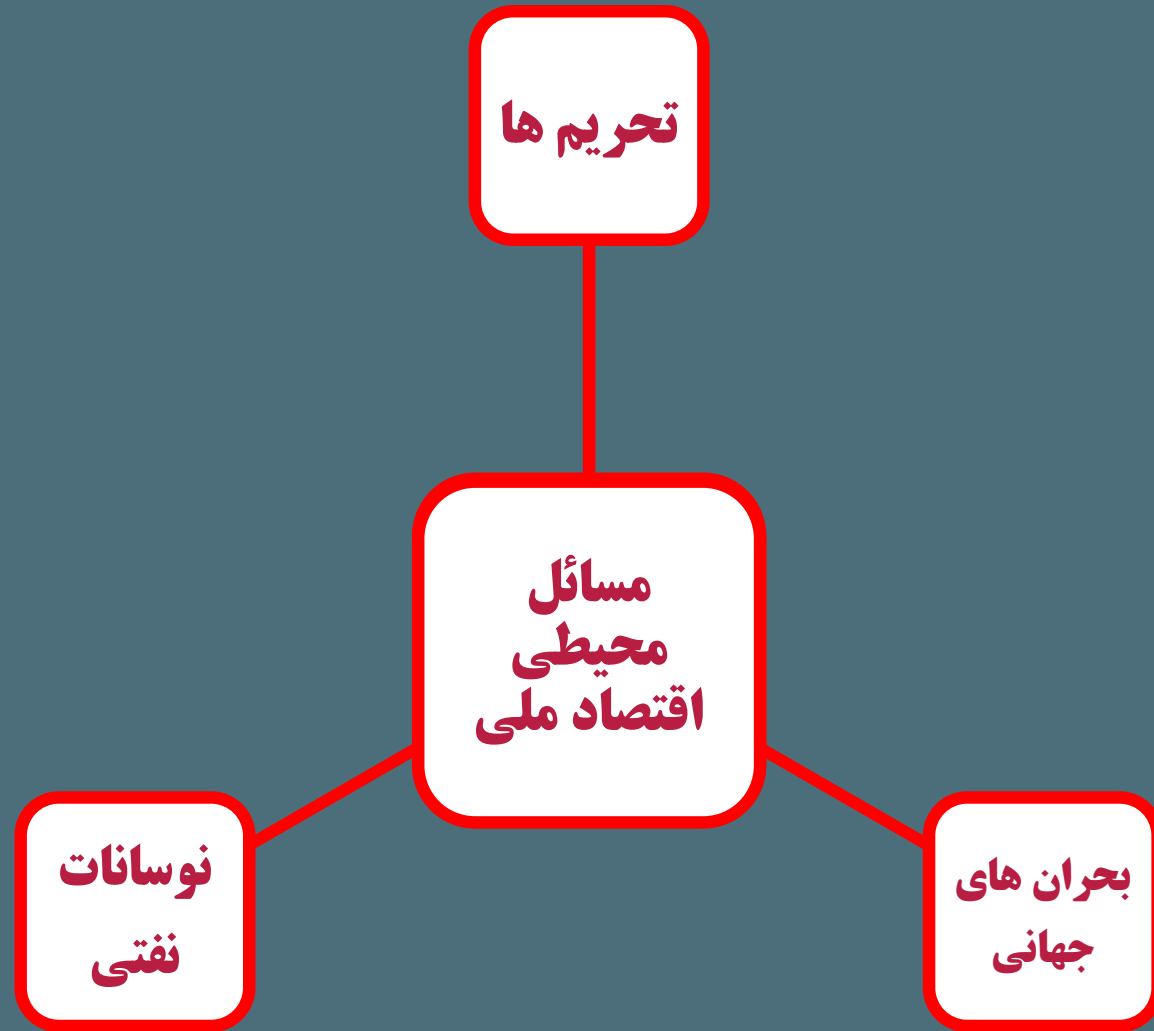
اقتصاد ملی و بازار ارز

اله مراد سیف

مسائل اقتصاد ملی :

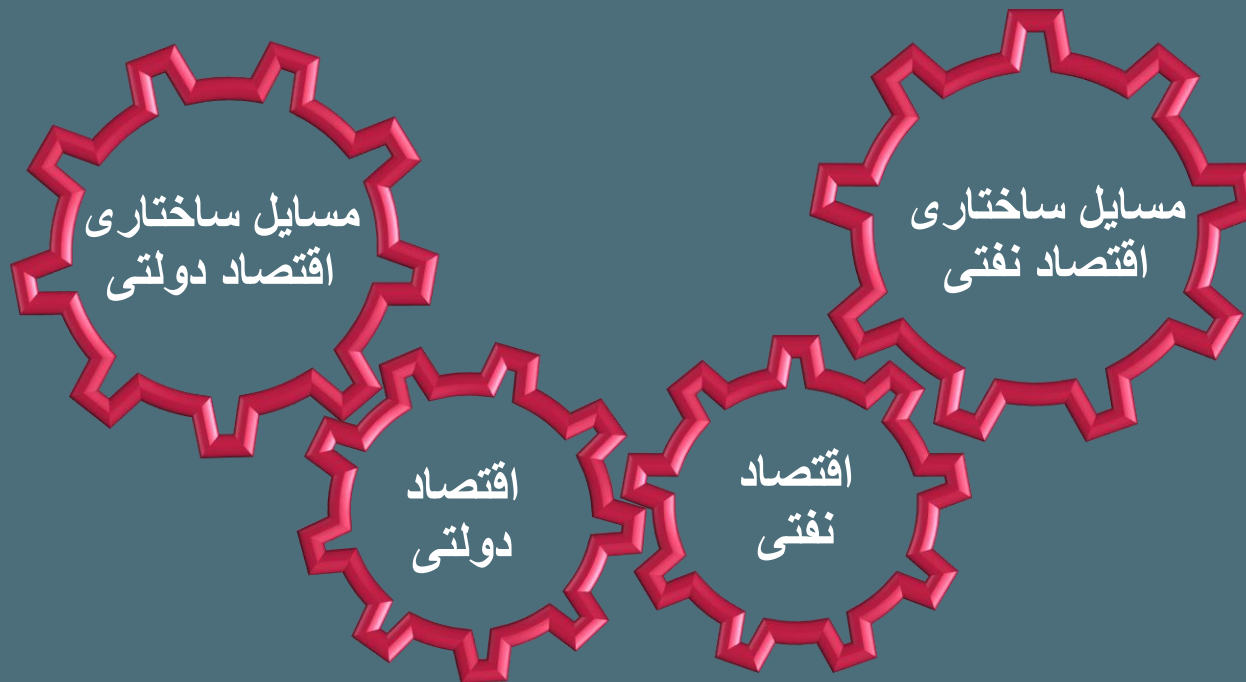

مسائل محیطی اقتصاد ملی :

مسایل ساختاری اقتصاد ملی :

- ❖ کارایی پایین بازارها
- ❖ ضعف بهره‌وری عوامل تولید
- ❖ ضعف رقابت پذیری
- ❖ ضعف نوآوری
- ❖ ضعف رشد اقتصادی
- ❖ فساد اقتصادی

- ❖ بی‌ثباتی سیاسی
- ❖ نااطمینانی بالا
- ❖ رانتی بودن
- ❖ ضعف کارآفرینی
- ❖ بی‌ثباتی رشد
- ❖ بیماری هلندی

مسایل ساختاری
اقتصاد دولتی

مسایل ساختاری
اقتصاد نفتی

تأثیرات ساختاری تحریم ها :

• نهادینه شدن گسترده و فراگیر «دخالت دولت» در اقتصاد

- زیان کارآیی در اقتصاد
- کاسته شدن از پتانسیل رشد تولید ملی
- کاهش رفاه ملی

• جایگزینی «تشخیص مصاحت» های موردی و روزمره به جای «قاعده گذاری در اقتصاد»

- دامن زدن به فضای نا اطمینانی در اقتصاد.
- مختل کردن نظام مدیریت اقتصاد ملی
- زایل کردن امکان برنامه ریزی و تصمیم گیری برای عوامل اقتصادی

• دامن زدن به فضای رانت جویی در اقتصاد

-از دست رفتن شفافیت اقتصادی و ایجاد زمینه های رانتی
-گسترش فضای رانتی در اقتصاد، و تشویق رانت جویی
- تضعیف کارآفرینی

• غفلت از اصلاحات اساسی در اقتصاد

- از دست رفتن سطح رفاه بلند مدت در اقتصاد ملی
- افزایش هزینه اصلاحات اقتصادی برای نسل های بعدی

مدیریت اقتصاد ملی و پیامدها :

اقدامات عاجل

حل کوتاه مدت مسایل با
تشدید مسایل ساختاری

انتقال هزینه به آینده

دامنه مانور مدیریت اقتصاد ملی

اصلاحات ساختاری

ظرفیت سازی در اقتصاد

تبدیل تهدید به فرصت

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا (۱۸) وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا (۱۹) (آیات ۱۸ و ۱۹ سوره الاسراء)

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿۲۰﴾ وَ تَذَرُونَ الْآخِرَةَ ﴿۲۱﴾ (آیات ۲۰ و ۲۱ سوره القیامه)

إِنَّ هَؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿۲۷﴾ (آیه ۲۷ سوره الانسان)

نمونه اول : بازار پول

در شهریورماه سال ۱۳۹۶ بانک مرکزی با ابلاغ بخشنامه‌ای بانک‌ها را مکلف به کاهش نرخ‌های سودهای متفاوت سپرده و حداکثر تا ۱۵ درصد نمود

نوسان بازار ارز در نیمه دوم سال ۱۳۹۶ و افزایش تقاضا برای خرید دلار و رشد قیمت آن تا مرز ۵۰۰۰ تومان

انتشار گواهی سپرده ریالی با سود ۲۰ درصد در ۲۸ بهمن‌ماه ۱۳۹۶ به منظور جذب نقدینگی از بازار ارز

جابجایی حسابها به جای جذب سپرده جدید

(مشتریان حساب‌های سپرده مدت‌دار ۱۵ درصد و حتی کوتاه‌مدت خود در بانک‌ها را باطل کرده و آن را به خرید اوراق ۲۰ درصد اختصاص دادند.)

نتایج حاصله :

- فروش حدود ۲۴۰ هزار میلیارد تومان اوراق
- بر هم زدن تعادل بین نرخ سود سپرده و تسهیلات
- بر هم زدن تعادل منابع و مصارف بانکها
- ایجاد تعهد پرداخت ۴۸ هزار میلیارد تومان سود یکساله اوراق فروخته رفته
- تحمیل زیان ۱۲ هزار میلیارد تومانی به بانکها

عدم تثبیت بازار ارز و مجبور شدن بانک مرکزی به افزایش قیمت رسمی دلار

نمونه اقدامات عاجل:

نمونه دوم بازار سکه و طلا:

فشار تحریم و
افزایش نرخ ارز و طلا

بهم ریختگی
بازار سکه و طلا

پیش فروش سکه بدون محدودیت با نرخ حدود یک و نیم میلیون

نتایج حاصله :

- فروش بیش از ۷,۶ میلیون قطعه سکه در طرح پیش فروش
- از دست رفتن ذخایر طلای بانک مرکزی به میزان ۶۲ تن
- توزیع گسترده رانت اقتصادی تفاوت نرخ سکه
- خروج سپرده های بلندمدت مردم از بانک ها
- خروج سرمایه از کشور به صورت قاچاق سکه
- تاثیر منفی بر بازار سهام
- تاثیر منفی بر بازار مسکن

بهم ریختگی بیشتر
بازار طلا و سکه

نمونه اقدامات عاجل:

نمونه سوم بازار ارز:

فشار تحریم و ایجاد محدودیت نقدی و حواله ای ارزی

بهم ریختگی
بازار ارز

اعلام سیاست تک نرخي ارز ۴۲۰۰ تومانی :
- اعلام دادن ارز به همه و برای همه کالاهای وارداتی بدون محدودیت
- اعلام قاچاق بودن معامله ارز با هر نرخ دیگر

نتایج حاصله :
- دامن زدن به ثبت سفارش های غیر ضرور
- توزیع گسترده رانت اقتصادی تفاوت نرخ ارز
- بهم ریختن اولویت ها در تخصیص ارز
- افسار گسیختگی مصارف ارزی
- از دست رفتن میلیاردها دلار ذخایر کمیاب ارزی در واردات غیر ضرور
- خروج میلیاردها دلار از کشور با اعلام قاچاق بودن نرخ های بالاتر

بهم ریختگی بیشتر
بازار ارز

مدیریت مطلوب اقتصاد ملی

اقدامات عاجل

اصلاحات ساختاری

حل مسایل کوتاه مدت در
راستای مصالح بلند مدت

دو معیار برای ارزیابی کارآمدی مدیریت اقتصادی:

۱. حرکت در جهت اصلاحات ساختاری

۲. کاستن از فشارهای بیرونی و جلوگیری از ایجاد مضیقه های رفاهی برای مردم

مقام معظم رهبری: برای هر یک از «چالش های درونی و ساختاری اقتصاد کشور» و «مسائل ناشی از تحریم های ظالمانه امریکا» راه حل های خردمندانه ای به کار بسته شود که نتیجه آن، «گره گشایی پایدار از زندگی مردم» و «نامید شدن دشمن از اثر گذاری حربه تحریم» باشد. (۱۸ مهر ۹۷)

برخی نتایج مورد انتظار بهبود: ↓

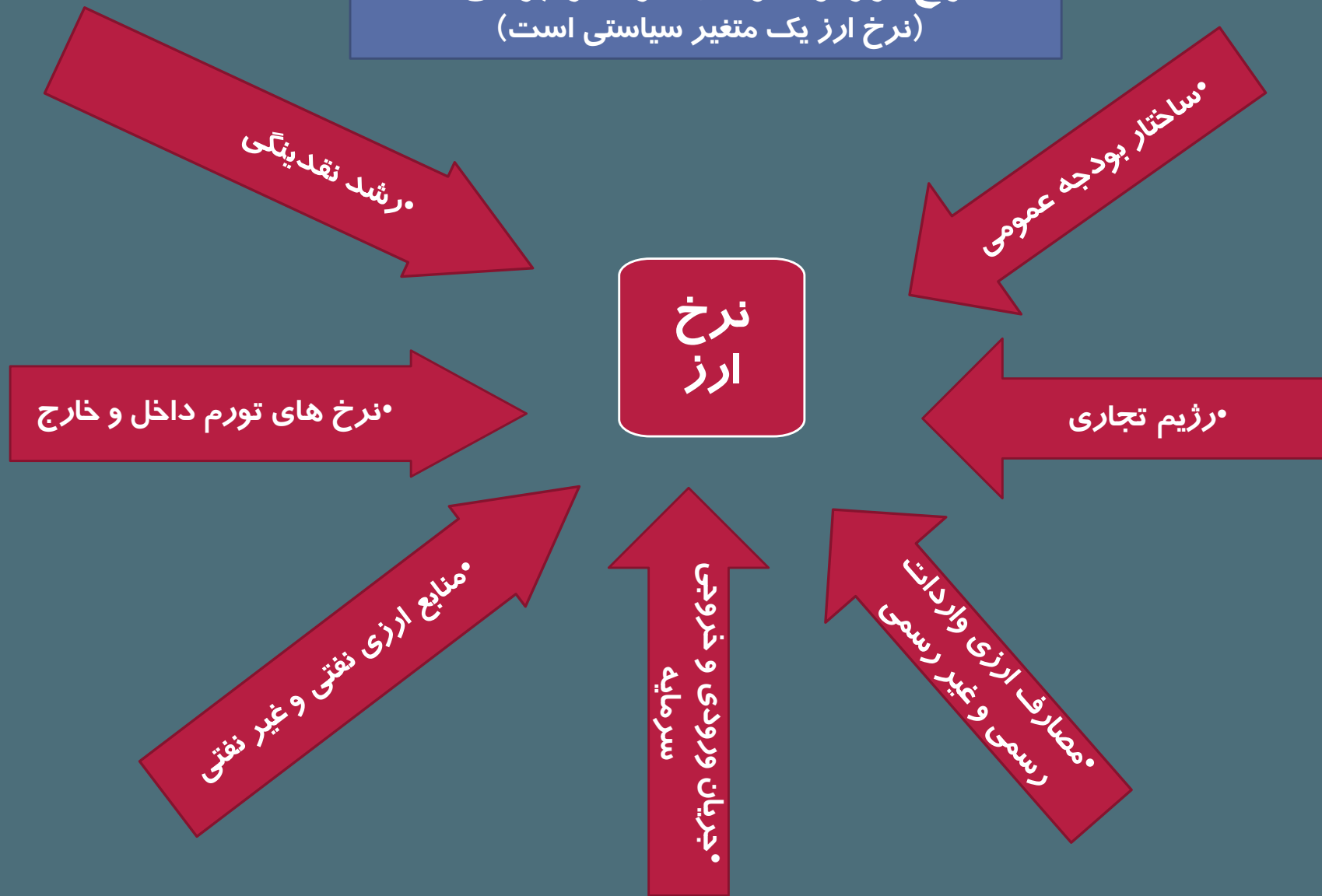
- کاهش فاصله درآمد- هزینه خانوارها
- رونق بنگاههای اقتصادی
- ثبات قیمت ها
- ثبات نرخ ارز
- افزایش نرخ مشارکت نیروی کار
- بهبود امنیت اقتصادی
- بهبود مدیریت مصرف
- بهبود حکمرانی
- بهبود شاخص های عدالت اجتماعی
- بهبود تامین اجتماعی
- بهبود نظام توزیع
- بهبود الگوی مصرف

برخی نتایج مورد انتظار اصلاحات: ↓

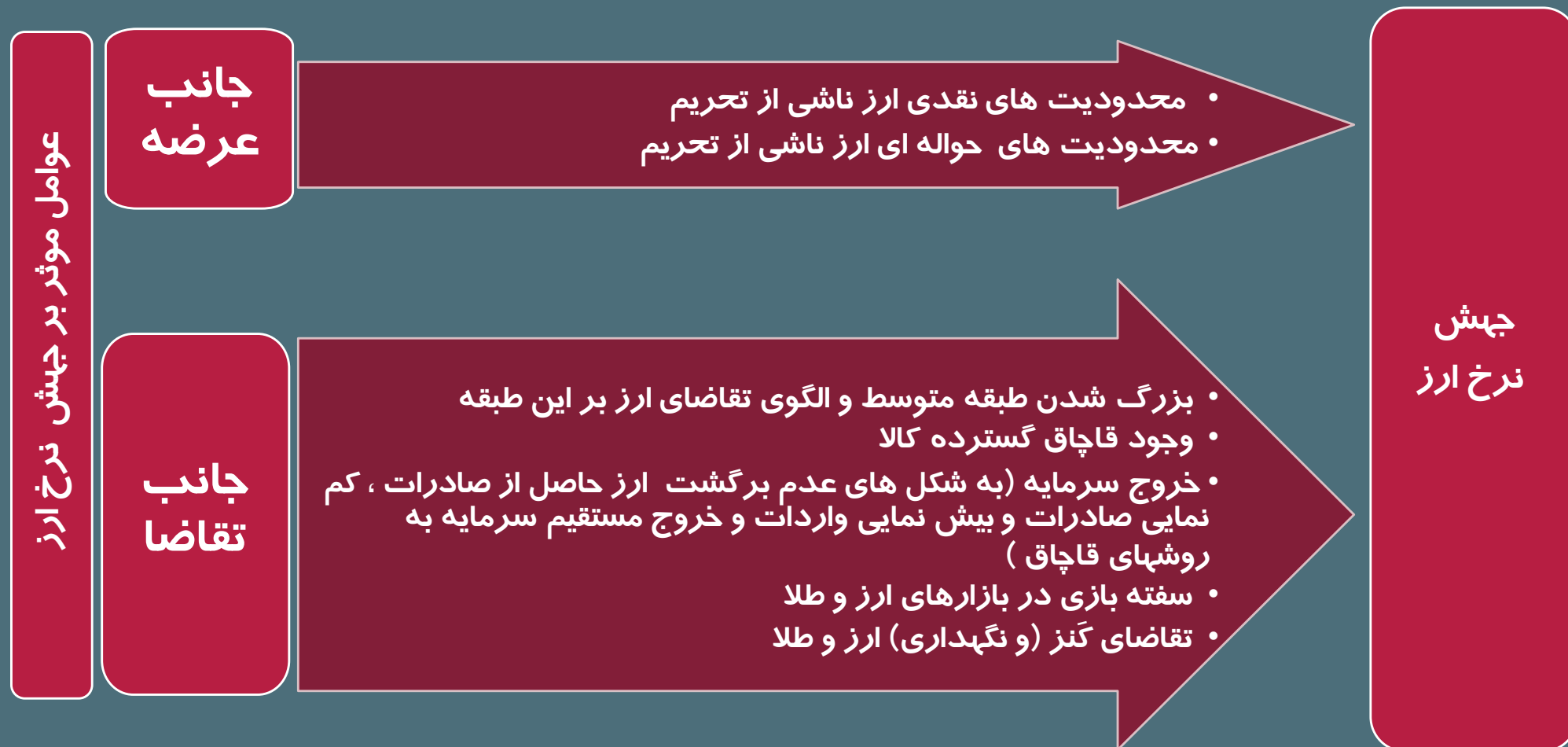
- افزایش نرخ رشد اقتصادی بدون نفت
- تقویت ارزش پول ملی
- کاهش وابستگی به نفت
- ثبات اقتصاد کلان (کاهش نرخ های تورم و بیکاری)
- افزایش رقابت پذیری
- توسعه کارآفرینی
- رشد بهره وری
- محیط مناسب کسب و کار
- اصلاح و تقویت نظام مالی
- رشد متناسب بخش واقعی و بخش پولی
- اصلاح نظام درآمدی دولت
- سالم سازی و شفافیت اقتصادی

نرخ ارز و عوامل اثرگذار بر آن :

(نرخ ارز یک متغیر سیاستی است)

علل جهش نرخ ارز:

آثار و پیامدهای جهش نرخ ارز:

آثار جهش نرخ ارز

- نیاز نقدینگی بیشتر برای نیازهای وارداتی بنگاه های تولیدی
- تحمیل هزینه بهره بانکی مضاعف به بنگاهها
- افزایش قیمت تمام شده کالاهای تولیدی
- خارج شدن برخی بنگاهها از چرخه تولید
- تخلیه شدن بخشی از مزیت بنگاههای صادراتی
- از دست رفتن مزیت رقابتی بنگاه های داخلی

- افزایش های زنجیره ای قیمت کالاها و خدمات
- اثر مستقیم جهش نرخ ارز ، تاثیری زیادی بر شاخص قیمت های مصرف کننده و تولیدکننده
- تشدید انتظارات تورمی
- تشدید قاچاق صادراتی کالاهای اساسی یارانه ای و سوخت

- افزایش منابع ریالی درآمد دولت در بودجه
- ریخت و پاش های هزینه ای دولت در بودجه از محل آن

پیامدها:

تشدید

شرایط

رکود

و

تورم

موجود

نظام ارزی در شرایط محدودیت شدید منابع

مساله محوری : تخصیص بهینه منابع کمیاب ارزی، متناسب با اولویت نیازها.

رویکرد مبتنی بر معیار کار آیی :

دولت در کنار تخصیص ارز دولتی به کالاهای اساسی و دارو ، اجازه دهد که سایر نیازها ، با ارزی تامین مالی شود که در بازار ارز آزاد و رقابتی (اصطلاحاً بازار ثانویه ارز) نرخ گذاری می شود.

ایرادات :

- اگرچه نرخ بازار رقابتی به «معیار کار آیی» نزدیک است، لیکن :
- نرخ ارز متاثر از قدرت خرید اقشار برخوردار تعیین خواهد شد .
 - تقاضای واردات کالای لوکسِ اقشار برخوردار، از این بازار تامین ارزی خواهد شد
 - نیازهای ضروری و لازم اقشار متوسط، به دلیل قدرت خرید پایین تر این اقشار، بدون پاسخ باقی خواهد ماند .
 - مصارف ارزی متنوع لزوماً اولویت یکسانی ندارند و لذا این رویکرد مبتنی بر «عدالت» نخواهد بود .

انتخاب نظام ارزی در شرایط محدودیت شدید

مساله محوری : تخصیص بهینه منابع کمیاب ارزی، متناسب با اولویت نیازها.

رویکرد مبتنی بر معیار عدالت :

بازار ثانویه تشکیل نشود و تکلیف همه مصارف ارزی را دولت رسماً مشخص کند .

ایرادات :

- تصمیم گیری متمرکز برای هزاران هزار قلم کالا یا خدمات دارویی است که از خود بیماری مهلک تر است .
- تجربه شکست خورده این نظام ارزی در دوره جنگ تحمیلی
- تغییر هر روزه فهرست اولویت ها
- قدرت لابی بیشتر ، رانت اطلاعاتی برخوردارتر، فرصت بهره مندی بیشتر
- نیازمند داشتن اطلاعات کامل و به هنگام و نیز نظارت تام در همه سطوح اجرایی است
- زمینه مطلوبی برای بروز مفسد اقتصادی است.

رویکرد تلفیقی : کارآیی + عدالت

اقدامات لازم برای تداوم ثبات بازار ارز:

اقدام اصلی

انتخاب نظام ارزی مناسب در شرایط محدودیت شدید منابع

سایر اقدامات لازم

- مدیریت واردات
- کنترل قاچاق
- جلوگیری از فرار سرمایه
- برخورد با عوامل مختل کننده بازار ارز
- پایش عرضه و تقاضا در بازار ارز
- اطمینان از عرضه ارز پتروشیمی ها ، معدنی ها و فلزات به سامانه نیما

ثبات
بازار
ارز

اقدامات لازم برای تداوم ثبات بازار ارز:

ادامه سایر اقدامات لازم

- تسهیل شرایط برای فعالیت بنگاه های تولیدی
- نظارت بر بازار برای جلوگیری از هرج و مرج و گرانفروشی
- جلوگیری از قاچاق صادراتی ، بویژه برای کالاهای یارانه ای اساسی و دارو و سوخت
- جلوگیری از صادرات آب مجازی در قالب محصولات کشاورزی
- مدیریت هجوم دلارهای خانگی به بازار ارز در شرایط کاهش نرخ
- استفاده از ظرفیت بانک ها و صرافی ها در خرید و فروش ارز آزاد مدیریت شده

ثبات
بازار
ارز

اقدامات لازم برای تداوم ثبات بازار ارز:

ادامه سایر اقدامات لازم

- کنترل رشد نقدینگی از طریق نظارت بر عملکرد نظام بانکی برای جلوگیری از خلق بی رویه اعتبار
- متوقف کردن اضافه برداشت بانکها از منابع بانک مرکزی
- انضباط مالی دولت
- تامین نقدینگی بنگاههای تولیدی با روش های نوین (تامین مالی زنجیره ای و یا صندوق پروژه ها) در نظام بانکی
- مدیریت بازار بورس و جلوگیری از جهش های حساب گونه در آن
- مدیریت فضای رسانه ای و جلوگیری از تنش زایی رسانه ای در مورد نرخ ارز

ثبات
بازار
ارز

بازار متشکل ارز.

- اقتصاد قانونمندی های خاص خود را دارد
- از جمله این قانونمندی ها شرایط ویژه «محیط اقتصادی» است
- سیاست های اقتصادی کمتر جهان شمول هستند .

- در تجربه اخیر بازار ارز هر دو نوع سیاست میخکوب ارزی و نیز سیاست آزاد سازی تجربه شد .
- هر دو نتایج نامطلوبی را به بار آوردند، .
- هنگامی که بازار ارز به صورتی جامع مدیریت شد ، تثبیت نسبی شرایط و کاهش تنش بازار را شاهد بودیم .
- باید از هر سه این سیاست ها درس هایی بیاموزیم .

- رئیس کل بانک مرکزی از راه اندازی بازار متشکل ارز برای معامله آزاد اعم از نقد و حواله در آینده نزدیک خبر داده است.
- هدف کشف قیمت ارز(و شفافیت نرخ تعادلی ارز) و نیز تسهیل نیازهای خدماتی مردم عنوان شده است

سوال مهم : آیا در شرایط محدودیت شدید ارزی، چیزی به نام «نرخ تعادلی ارز» وجود دارد؟

نه تنها در این شرایط، بلکه در هیچ یک از سال های پس از انقلاب، «بازار آزاد ارز» و نیز «نرخ تعادلی ارز» نداشته ایم .

نرخ ارز در کشور ما ، نه یک «متغیر بازاری»، بلکه همیشه یک «متغیر سیاستی» بوده و هست .

تفاوت :

- متغیر بازاری را می توان به بازار سپرد و نرخ تعادلی هم در این مورد معنی دارد
- متغیر سیاستی را نه بازار ، که سیاست های اقتصادی تعیین می کنند
- همان طور که نرخ بهره بانکی یک متغیر سیاستی است
- همان طور که قیمت انرژی یک متغیر سیاستی است

- لذا این سیاست اقتصادی است که نرخ ارز را باید تعیین کند
- اگر در عمل بخواهند در پی چنان نرخ موهومی باشند، جز تخلیه ذخایر ارزی و همچنین ظاهر شدن التهاب جدید در بازار ارز، نتیجه دیگری نخواهد داشت.

ب) تسهیل نیازهای خدماتی مردم :

- مردم در شرایط فعلی با زحمت در تامین نیازهای ارزی روبرو هستند و از این جهت ایجاد تسهیل در تامین این نیازها واجب و لازم است .
- با این حال، ایجاد بازار برای مبادله نقد و حواله ارزی تنها راه تامین این نیاز نبوده و بلکه راه خوبی هم برای آن نیست .
- آنچه در این زمینه اهمیت دارد توجه به اولویت ها در مصارف ارزی (با عنایت به منابع قابل حصول ارزی) و رعایت آن اولویت ها در عمل است .

- چنین کارکرد مهمی از بازار مزبور ساخته نیست .
- بازار، با عرضه و تقاضا معنی پیدا می کند .
- در بازار، آنان که قدرت خرید بالاتری دارند، می توانند نیازهای خود را تامین کنند و آنان که قدرت خرید کمتری دارند، از تامین نیازهای خود، ولو با اولویت بالاتر، باز می مانند .
- لذا تنها تسهیل برای پول دارها ایجاد خواهد شد و نمی توان نیازهای سایر مردم را به این بازار حواله داد .

نکته مهم تر :

پولدارها ممکن است در این بازار با رقابت خود، نرخ ارز را به اندازه ای بالا ببرند که برای سایر بازارها مانند «سنا» و «نیما» هم مشکل ساز شود .

هر گونه علامت قیمتی بالاتر، می تواند موجب افزایش هزینه ها در اقتصاد ملی شده ، عوامل اقتصادی را در فشار هزینه ای قرار دهد .

نکته آخر :

- بازار رقابتی نوسان خود را هم خواهد داشت که با توجه به جنگ روانی دشمن در شرایط فعلی، دامنه این نوسانات زیاد هم خواهد بود .
- از این جهت، علامت قیمتی این بازار پر نوسان، سایر بازار های ارز نیما و سنا را نیز متاثر ساخته و در مرحله بعد به تزریق نااطمینانی در اقتصاد خواهد انجامید.

نتیجه :

- راه اندازی بازار نقد (یا بازار به اصطلاح متشکل ارزی) به مصلحت امروز اقتصاد ملی نیست .
- هم بدان خاطر که کارکرد درستی از آن انتظار نمی رود،
- و هم بیشتر بدان لحاظ که تجربه موفق ارزی اخیر جناب همتی را می تواند با چالش مواجه سازد .

پادمان